

VAN "GROOT LANDHUIS" TOT "CERCLE"

door Laurent RENS

Op het einde van de zestiende eeuw (1598-1600) werd op de plaats waar zich nu het liberaal gebouw bevindt het "Landhuys" gebouwd (1).

Advocaat en kanunnik Jan Van Waesberge maakt er als eerste gewag van in zijn "Gerardimontium" uit 1627. Zijn werk werd in 1840 naar het Frans vertaald, doch verkort, door Benoit Jouret. Van hem vernemen we dat *"En face de la mairie s'élève un vieux bâtiment qu'on nomme la maison de Pays, het Landhuys, où nos magistrats ont coutume de se réunir avec les députés de la régence d'Alost et les baillis du canton, lorsque le cas l'exige. Actuellement cette maison est occupée par l'illustre Claude de Croy, comte de Roeulx, préfet de Grammont et d'Alost"* (2).

Het Land van Aalst, sedert het midden van de 14e eeuw als rechterlijk en bestuurlijk district ingericht, bestond uit de steden Geraardsbergen en Aalst, 172 parochiën, waaronder een twintigtal dorpen en de landen van Rode, Zottegem, Gavere, Boelare en Schorisse.

Het college van "de twee steden en het Land van Aalst" bestond uit de hoofdbaljuw van de twee steden en het Land van Aalst, de burgemeester en de eerste schepen van Geraardsbergen en Aalst, de baljuws van de vijf voornoemde landen of baronieën (3).

Dit college, vervolledigd door twee klerken en twee ontvangers, zetelde in't Landhuis te Geraardsbergen of te Aalst. Later, toen Aalst het administratief deken naar zich toe trok, enkel nog te Aalst (4).

De notulen van een vergadering, in het Landhuis gehouden, de dato 9 december 1616, maken melding van twintig aanwezigen aan wie zitpenningen werden uitgedeeld. Onnodig te vermelden dat de bijzonderste bezigheid van deze heren bestond in het stemmen van belastingen (5).

Behalve het college van het Land van Aalst, vergaderde in het Landhuis ook de "Breede Raad" of "Vergadering der Ingezetenen" die bestond uit de edelen en de notabelen van de stad. Volgens de Costume van 1618 konden de schepenen geen "statuten ende ordonnantien politique" publiceren zonder deze vergadering te raadplegen (6).

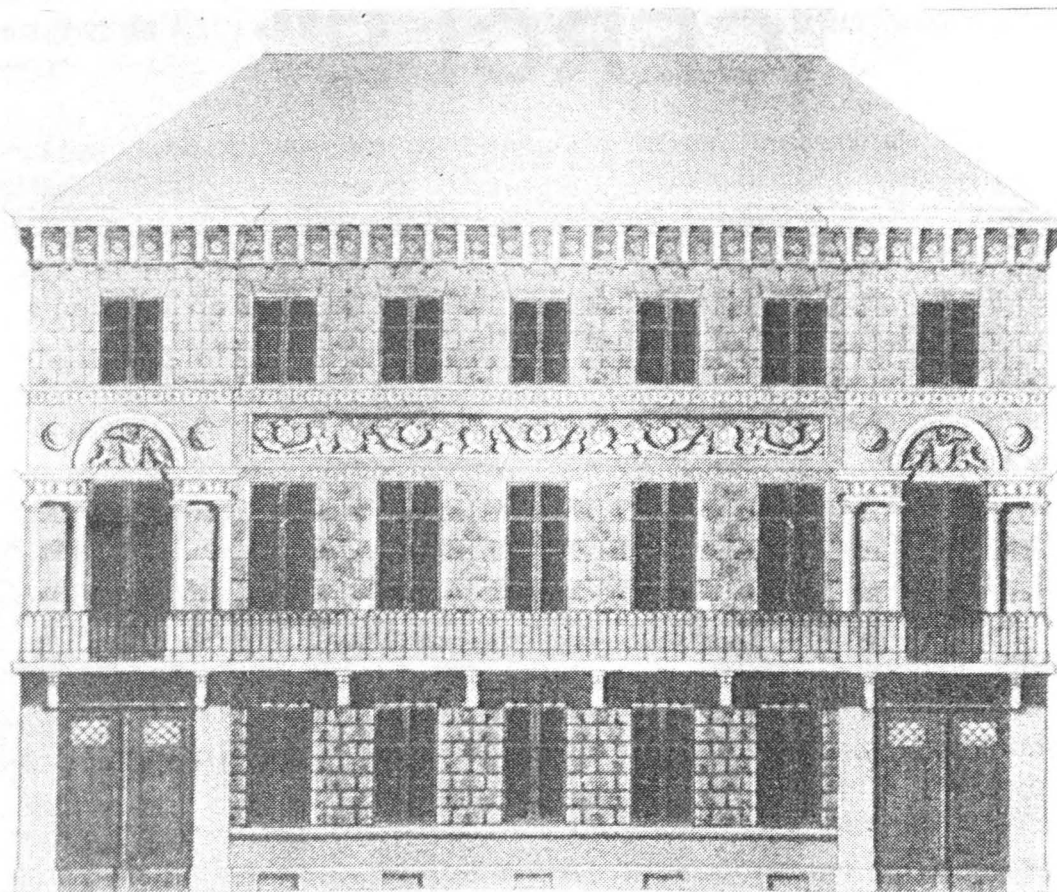
Verder vernemen we dat de gevangenis van Geraardsbergen sinds het einde van de zestiende eeuw in de afhankelijkheden van het Landhuis werd ingericht.

Wat onze stad ook mocht ondernemen, de bestuurlijke bevoegdheden van het Land van Aalst verschoven langzaam maar zeker naar de stad Aalst, zodat het Landhuis minder en minder ging dienstdoen als administratief gebouw. Pater Marcel J. Van Kerckhoven spreekt in zijn werk "Opschriften en uithangborden te Geraardsbergen" van het Groot Landhuis met als waard Jacobus Bruyneel (7).

Hiermee weten we met zekerheid dat het Landhuis in 1789 al dienst deed als herberg, en dit voor het decreet van de Nationale Conventie de dato 1 oktober 1795,

waardoor België bij Frankrijk werd ingelijfd en het college van het Land van Aalst, samen met alle oude instellingen, werd afgeschaft.

Het Groot Landhuis werd in 1812 aangekocht door de bankiersfamilie Spitaels (8). Jean-François SPITAEELS was de eerste bankier en stamvader van deze bekende Geraardsbergse dynastie. Hij overleed te Geraardsbergen op 3 mei 1812. Na zijn overlijden liet zijn tweede zoon, François SPITAEELS, bankier en handelaar, het oude Landhuis slopen, waarna hij in 1817 op dezelfde plaats, door de vermaarde Gentse architect Lodewijk ROELANDT, een majestueus bankgebouw in Empirestijl liet optrekken (9)

Bank "SPITAEELS" - 1817

Wanneer men weet dat voornoemde architect Roelandt de plannen tekende van ondermeer de Gentse universitaire aula, de Gentse Opera en het Gentse Justitiepaleis is het duidelijk dat de familie Spitaels wist waar aan te kloppen.

Het laten optrekken van dit burgershuis in een stijl die voorheen in onze stad nog onbestaande was toonde alvast het individualisme en zelfvertrouwen van de bouwheer (10). Ook de inplanting van het nieuwe gebouw (tegenover het Stadhuis en schuin naast de kerk) laat vermoeden dat de opdrachtgever, deelmakend van een nieuwe burgerlijke elite, de macht en het prestige van de enkeling wou benadrukken tegenover de twee traditionele machten. Alhoewel gebouwd als partikuliere woning mag men eigenlijk al sinds 1817 spreken van een "liberaal" gebouw.

Het ligt niet in onze bedoeling in deze bijdrage uit te wijden over de persoon van architect Lodewijk Roelandt, noch over het architecturaal karakter van het gebouw (11).

In "*la descendance de Jean Baptiste Spitaels*" schrijven de genealogen Vincent Schrobbens en Willy Van Hille dat het niet François Spitaels, doch wel zijn één jaar jongere broer Albert was "*qui fit construire en 1817 l'hotel empire, qui depuis est devenu le Cercle Libéral*" (12).

Dit is niet correct, en wel om deze redenen: Wij weten dat de kinderen van François Spitaels het gebouw in 1827 van hun vader erfden. Trouwens Albert Spitaels baatte op dit ogenblik een eigen bankierszaak uit naast het Sint-Jorishof. Albert overleed in 1838. De verwarring is ontstaan door het feit dat Albert en François Spitaels (allebei zonen van Jean-François) na het overlijden van hun vader in 1812, zich beiden als bankiers op de markt vestigden. Jacques De Ro preciseert dat Alberts bankhuis (het huidige nummer 45) slechts gescheiden was van de bank van zijn broer François door het smalle gebouw van het Sint-Jorishof (13).

Over de juiste bouwdatum van de huidige Liberale Kring bestonden ook tegenstrijdige opvattingen. De oudste bronnen (14), alsook de biografiën over architect Roelandt, vermelden unaniem 1817, hetgeen door ons wordt bijgetreden. Twee latere bronnen (15) maken gewag van 1812 als bouwdatum evenwel zonder nadere uitleg. Heeft één dezer auteurs zich verkeerdelijk gebaseerd op het jaartal 1872 (en het cijfer 7 verward met het cijfer 1) welke in de gevel is aangebracht naar aanleiding van de overname van het gebouw door de liberale partijgenoten van Prosper Spitaels of moet men van de veronderstelling uitgaan dat de bouwdatum door sommigen, ten onrechte, werd verward met de aankoopdatum van het Groot Landhuis?

BANKIERSHUIS WORDT "CERCLE"

François Spitaels bleef echter niet lang bankier want hij overleed reeds in 1827. Het bankiershuis bleef verder bestaan onder de naam "*Banque P. Spitaels en Cie*", beheerd door één van zijn twee zonen, Prosper Spitaels. Na bijna 45 jaar de zaak van zijn vader te hebben verdergezet, kondigde het "*Verbond van Aelst*", op 6 oktober 1872, het faillissement aan van de bank P. Spitaels. In datzelfde jaar, doch voor het faillissement, werd het gebouw gekocht door zijn liberale vrienden en werd als partijgebouw ingericht.

Prosper Spitaels, vertegenwoordigd krachtens volmacht door zijn broeder, de bankier Gustave Spitaels, liet het goed openbaar te koop stellen op 11 januari 1872. Het werd nochtans op deze datum niet toegewezen, alhoewel de interesse van bepaalde liberalen uit de stad reeds gekend was.

Op 10 februari 1872 verlijdt notaris Remy Stevens, met standplaats te Idegem, de verkoopakte van het "*bel hôtel de maître*" op en met zes are dertig centiare.

Louis Byl, advocaat, Eugène Van Landuyt, handelaar en François Liottier, eigenaar, allen te Geraardsbergen, verschijnen in voormelde akte en verklaren te kopen voor eigen rekening en voor rekening van hun liberale vrienden (16).

Volgende burgers brachten de nodige fondsen bijeen voor de verwerving van het gebouw:

- Louis Ghislain BYL, advocaat, te G'bergen.
- Eugène VAN LANDUYT, handelaar, te G'bergen
- François LIOTTIER, eigenaar, te G'bergen
- Louis Ghislain RENS, notaris, te G'bergen
- Marcelin LIOTTIER, nijveraer, te G'bergen
- Auguste T'SAS, bankier, te G'bergen
- Camille de L'ARBRE, bankier, te G'bergen
- François DE BRABANTER, gemeentesecretaris, te G'bergen
- Adrien SCHOUTEN, bankbediende, te G'bergen
- Victor TIMMERMAN, handelaar, te G'bergen
- Auguste TIMMERMAN, handelaar, te G'bergen
- René VAN SANTEN, zelfstandige, te G'bergen
- Joseph FONTAINE, zelfstandige, te G'bergen
- François KINA, zelfstandige, te G'bergen

- Louis PIERAERT, boomhandelaar, te G'bergen
- Amélie RISSELIN, wed. Joseph Louis DE CLERCQ, rentenierster, te G'bergen
- Adolphe DE COSTER, geneesheer, te G'bergen
- Eugène COPPENS, ere-notaris, te G'bergen
- Camille COPPENS, notaris, te G'bergen
- Auguste DE VLAMINCK, kachelverkoper, te G'bergen
- Ange DE BLOCK, handelaar, te G'bergen
- Pierre DE BLOCK, handwerker, te G'bergen
- Joseph DE VINCKE, aannemer, te G'bergen
- Gustave SPITAEELS, bankier, te G'bergen
- Camille RAGE, geneesheer, te G'bergen
- Charles PREMEREUR, eigenaar, te G'bergen
- Louis, Gustave en Edmond LION, beenhouwer, bediende en landbouwer
allen te G'bergen
- Antoine VAN WETTER, nijveraer, te G'bergen
- Victor LEPAGE, handelaar, te G'bergen
- Laurent MARINONI, architect van de stad, te G'bergen
- Pierre VAN CLEEMPUTTE, eigenaar, te G'bergen
- Paul VAN CLEEMPUTTE, student, te G'bergen
- Alfred SPITAEELS, eigenaar, te Onkerzele
- Jacques SPITAEELS, eigenaar, te Nederboelare
- Désiré DE CLERCQ, notaris, te G'bergen
- Egide BYL, griffier Vrederecht, te G'bergen
- Louis VAN DER SNICKT, brouwer, te G'bergen
- Constant VAN CROMBRUGGE, politiecommissaris, te G'bergen
- Ildephonse BRUYNEEL, wisselagent, te Sint-Joost-ten-Node
- François DE STERCKE, zelfstandige, te G'bergen
- Firmin en Joseph VANDER EECKEN, beiden zelfstandig, te G'bergen
- Raymond VAN SANTEN, student, te Gent
- Victor VAN SANTEN, student, te Gent
- Corneille VANDERTAELEN, industrieel, te Idegem
- Joseph, Emile en Auguste VANDERHAEGHEN, allen handelaar, te G'bergen
- Louis VAN HORLE, handelaar, te G'bergen
- Vital SPITAEELS, eigenaar, te Bergen
- Charles ANTHEUNIS, zelfstandige, te G'bergen
- Victor ANTHEUNIS, brouwer, te G'bergen
- Felix ANTHEUNIS, brouwer te G'bergen
- Alphonse LEPAGE, nijveraer, te G'bergen
- Adolphe LEPAGE, nijveraer, te G'bergen
- Benoit FONTAINE, nijveraer, te G'bergen
- Victor FONTAINE, nijveraer, te Goefferdinge

De Geraardsbergse liberalen staken aldus de hoofden bijeen om het gebouw aan te kopen. Van meet af lag het in hun bedoeling het gebouw te bestemmen als partijlokaal. Aan de oorsprong van dit gebeuren lag ondermeer het feit dat de katholieken het jaar voordien hun intrek hadden genomen in het oude "*Landhuys*" (niet verwarren) dat zij in 1871 als lokaal hadden ingericht (17).

De meerderheid van voornoemde kopers waren lid van de Geraardsbergse "*Association Libérale*", doch het is onjuist te vermelden dat de Liberale Associatie alsdusdanig het gebouw heeft aangekocht.

In tegenstelling tot hun katholieke tegenhangers, waarvoor de heer Abel De Clippele als (fictieve) koper optrad, kochten de liberalen het gebouw in onverdeeldheid.

Ieder verwierf een bepaalde participatie in het goed.

Op 8 april 1872 trokken de heren BYL, LIOTTIER, en VAN LANDUYT opnieuw naar Idegem. Op die dag werd onder de minuten van voornoemde notaris Stevens een overeenkomst neergelegd, ondertekend door alle mede-eigenaars van het Liberaal gebouw, waarbij zij een burgerlijke vennootschap oprichtten.

In die overeenkomst, gedagtekend van 15 februari 1872, verklaarden zij het gebouw, waarvan de notariële koopakte zoals vermeld was verleden op 10 februari, te onderwerpen aan het beheer van hun burgerlijke vennootschap en te bestemmen voor de vergaderingen en de feesten van de "*Association Libérale*" van de stad en van het kanton Geraardsbergen (18).

Iedere mede-eigenaar kreeg per 110de deel die hij in het gebouw bezat een aandeel. Alle aandelen werden in de vennootschap gestort. Daar er 110 aandelen werden gesticht, lag een som van 55.000 frank klaar om het gebouw aan te kopen en te voorzien van meubilair.

De nominatieve aandelen werden vertegenwoordigd door 110 genummerde certificaten, waarvan de vennootschap er jaarlijks bij lottrekking één of twee zou aanduiden om terug in te kopen.

De eerste Raad van Beheer van voormelde vennootschap bestond uit François LIOTTIER (voorzitter), Eugène VAN LANDUYT (schatbewaarder), Auguste T'SAS (secretaris), Laurent MARINONI en Victor ANTHEUNIS, bestuursleden (19).

In de grote zaal van het gebouw, naast de hoofdingang, herinnert een gedenksteen deze eerste raad van Beheer.

Op hun vergadering de dato 20 mei 1872 werd door de vennootschap met unanimité de benaming "*Le Cercle Libéral*" (20) aangenomen, alsook werd er beslist de plechtige opening van het nieuw lokaal van de liberale partij met veel luister te vieren "*par une fête musicale suivie d'un feu d'artifice*" en dit met de medewerking van de fanfare Orpheus.

De aanbouw van de huidige grote zaal dateert uit 1873. Kadastrale gegevens uit deze periode maken gewag van een "*agrandissement*". Er werd namelijk een achtervleugel bijgebouwd, bereikbaar langs de koetsendoorrit, die als feestzaal gebruikt zou worden (21).

Gedurende de eerste 40 werkingsjaren van de "*Cercle*" werden jaarlijks trekkingen gehouden om één of twee aandelen uit te betalen die recht gaven op 600 frank (initiele waarde 500 frank). Auguste T'SAS was zowel bij de eerste trekking in 1873, als bij de tweede in 1874, bij de gelukkigen, zodat zijn inbreng van 1.000 frank in de stichtingsakte van de vennootschap hem na twee jaar 1.200 frank opbracht. Hierdoor werd Auguste T'SAS de eerste der medeëigenaars die geen rechten meer bezat in het gebouw (22). De heer T'SAS zal als secretaris vervangen worden door de heer Camille COPPENS, daar eerstgenoemde wegens voormelde terugbetaling niet meer herkiesbaar was.

Op de vergadering van 17 maart 1884 werd ter vervanging van voorzitter Victor ANTHEUNIS (overleden) de heer Gustave LION als nieuw bestuurslid verkozen. We zeggen 1884..., de liberale partij leed twee jaar voordien haar grootste nederlaag sinds haar ontstaan (23). Ook te Geraardsbergen rommelt het in het liberaal huishouden, nog geen drie maand na hun verkiezing haken de heren Gustave en Louis LION alsook Camille COPPENS af.

Vanaf 1887 begint de langzame heropstanding van het liberalisme in Geraardsbergen. De oudere generatie (VAN CLEEMPUTTE en LEPAGE) wordt bijgestaan door nieuwe jongere elementen als Désiré DE CLERCQ (voorzitter), Gustave SPITAEELS (secretaris), Firmin BYL en Jules VAN LANDUYT.

Op 9 april 1888 verleent de Raad van beheer de toelating aan het Willemsfonds om op de eerste verdieping een bibliotheek op te richten. Vanaf deze datum zal het 'gele' salon ter beschikking blijven van de volgende verenigingen: het bestuur der Liberale Associatie, het pompierkorps, de societeiten van Orpheus en het Willemsfonds. Een aparte ruimte was sinds de oprichting van de "*Cercle Libéral*" voorbestemd voor de vergaderingen van de vennootschap.

Op de vergadering van 23 mei 1893 werd besloten, gezien er zich na de jaarlijkse terugbetaling van een aandeel nog 2.662 fr. in kas bevond, dit overschot te beleggen.

We noteren dat Jules VAN LANDUYT als nieuwe voorzitter werd verkozen.

Op voorstel van bestuurslid François RENS besloot de Raad van Beheer dat er zou worden overgegaan tot het wederinkopen, door de vennootschap, van sommige aandelen van leden of hun familieleden die zich in financiële moeilijkheden zouden bevinden. Hiervoor werden de belegde gelden van het vorige jaar aangewend. Binnen het jaar zouden twee aandelen op die manier voor de helft van de prijs worden ingekocht. Men had dus de keuze, ofwel wachtte men geduldig de jaarlijkse trekking af die recht gaf op de volle pot, ofwel werd het aandeel voor de helft van de prijs ingekocht.

Vergadering van 16 april 1895: klacht van de "*Commission des Hospices civils de Grammont*" daar de onroerende voorheffing voor het gebouw door hen betaald is geworden ! Misschien is dit in verband te brengen met het feit dat op de aanslagbiljetten van de onroerende voorheffing tot in de vijftiger jaren te lezen stond: "*de C.O.O. en consoorten*". Wij vermoeden dat de administratie van het kadaster zich in de onmogelijkheid bevond om alle erfgenamen van de oorspronkelijke kopers op het aanslagbiljet van de onroerende voorheffing (vroeger grondbelasting) te vermelden. De kortste weg was het goed in te schrijven op de lijst van de C.O.O., zoals men met alle goederen, van dewelke men niet precies wist aan wie ze toebehoorden en met dewelke men geen weg kon, deed. Alhoewel de rel omtrent de onroerende voorheffing nog hetzelfde jaar werd opgelost, bleef de administratie der belastingen hardnekkig de benaming "C.O.O. en consoorten" gebruiken.

François RENS wordt vanaf 1897 voorzitter van de "*Cercle*". Op de vergadering van 23 juni 1899 werd, naast het besluit de gevel te herverven, ook besloten op de gevel van het gebouw een paneel te plaatsen waarop met grote vergulde letters "*Cercle Libéral*" zou geschilderd worden

Na het overlijden van de heren Gustave SPITAEELS, en Gustave LION en het vertrek uit Geraardsbergen van de heer Jules VAN LANDUYT, wordt er op 23 maart 1908 overgegaan tot de verkiezing van een nieuwe Raad van beheer. De gekozenen zijn: François RENS (voorzitter), Léon FONTAINE (secretaris), Paul VAN CLEEMPUTTE Raphaël SPITAEELS en dokter Charles DE BLOCK.

We merken op dat na de eerste wereldoorlog geen trekkingen van aandelen meer plaatsvonden. Enkel voor de leden in nood werd nu en dan een aandeel voor de helft van de prijs ingekocht. De vennootschap wordt aldus langzaam maar zeker de hoofdaandeelhoudster van het gebouw.

Gedurende vele jaren zou een discussie aanslepen tussen de Raad van Beheer en het "*Liberaal Verbond*" onder het voorzitterschap van Raphaël FISCHLOWITZ. Het Liberaal Verbond bestond uit afgevaardigden van de diverse lokale liberale verenigingen en mag niet verward worden met de "*Liberale Burgersbond*". Aan de basis der twisten lag het feit dat verscheidene verenigingen die hun lokaal in de "*Cercle*" hadden kloegen over de slechte staat van de lokalen, doch ook voortdurend beloofden dat de nodige steun door hen zou verleend worden bij de herwaardering van de lokalen. Als puntje bij paaltje kwam bleef deze steun natuurlijk uit.

vervolgt.